

УДК 373.5.016:82

О. Е. Граузе,
вчитель зарубіжної літератури Навчально-виховного комплексу «Ківерцівська ЗОШ І ст. –
Ківерцівська районна гімназія» Ківерцівської районної ради Волинської області;
Л. М. Бондарук,
завідувач відділу гуманітарних дисциплін ВППО

Соціальна дієвість у романі Ч. Діккенса «Пригоди Олівера Твіста»

Конспект уроку, 10 клас

Запропонований урок – результат участі авторів у проекті «Уроки з підприємницьким тлом», авторська спроба адаптувати стосовно предмета «Зарубіжна література» інноваційні науково-методичні підходи польських колег.

Урок, орієнтований на розвиток ініціативності, підприємництва, розроблено в руслі діяльнісного підходу.

Використані методи і техніки забезпечують особисту участь усіх учасників навчання, проєктують ситуації, коли кожен учень має можливість пережити радість успіху, збагатитися позитивними емоціями. А це не менш важливо, ніж засвоїти необхідну кількість інформації філологічного характеру, виробити вміння і навички, передбачені вимогами навчальних програм.

Ключові слова: підприємництво, підприємницька компетентність, літературна компетентність.

Hrauze O. E., Bondaruk L. M. Social Efficiency in Dickens's Novel „The Adventures of Oliver Twist„.

The offered lesson is the result of authors' participation in the „Lessons with an Entrepreneurial Background” project and the author's attempt to adapt innovative scientific and methodical approaches of the Polish colleagues concerning the subject „Foreign Literature”. The lesson focused on development of initiative and business, is developed as an active approach.

The used methods and techniques provide direct participation of all participants of training, project situations when each pupil has opportunity to endure pleasure of success, to be enriched with positive emotions. And it isn't less important, than to acquire necessary amount of philological information, to develop skills provided by requirements of training programs.

Key words: business, entrepreneurial competence, literary competence.

Тривалість – 45 хв.

Мета:

– охарактеризувати образ Олівера Твіста, розкрити його якості, характер, поведінку в порівнянні з іншими героями твору;

– формувати навички конструювання розгорнутих відповідей на запитання, збору та трансформування інформації;

– виховувати в учнів високі моральні якості: повагу до людини, милосердя, готовність прийти на допомогу тим, хто потребує її.

Операційні цілі (завдання)

Після закінчення уроку учень знає:

– визначення поняття «гуманізм»;

– засоби індивідуалізації персонажів;

розуміє, якими рисами має володіти людина, котра досягає поставленої мети і від якої залежить не тільки її життєвий успіх;

уміє:

– конструювати розгорнуті відповіді на запитання;

– характеризувати образ Олівера Твіста як головного героя роману;

– знаходити у тексті епосу цитати-підтвердження;

– наводити приклади вияву гуманізму письменника;

може:

– прогнозувати майбутні результати;

– оцінювати та нівелювати ризики;

– шукати оптимальні шляхи вирішення проблеми;
– спілкуватися, висловлювати свою думку та захищати її.

Методи і техніки: «мозковий штурм», робота з текстом твору, робота в малих групах.

Обладнання: текст роману «Пригоди Олівера Твіста».

Допоміжні матеріали:

Додаток 1. Словничок уроку (один на парту).

Додаток 2. Картки «Анкета героя» (кожному учневі).

Додаток 3. Картка-таблиця «Сюжетна лінія життя Олівера Твіста» (одна на групу).

Додаток 4. Картка «Філософські роздуми» для проведення вправи «Обери позицію» (одна на групу).

Додаток 5. Конверт «Засоби індивідуалізації персонажів» (один на групу).

Хід уроку

1. Вступна частина

1.1. Розпочніть урок вступним словом, у якому відзначте, що роман «Пригоди Олівера Твіста» у творчості Діккенса посідає особливе місце. У ньому вперше в усій повноті розкривається специфіка художньої системи автора й особливості стилю. Саме цей твір дає можливість спостерігати за тим, як будується життя, що відбувається в суспільстві, яка роль

особи в ньому, як протистоїть йому сильна особистість. Життя у творах Діккенса – це шліфувальне коло. Одвічна ж арена боротьби добра і зла і все, що відбувається з нами, загартовує нас. Людина, яка творить своє життя, виходить з усіх випробувань з гідністю, – це Олівер Твіст, головний герой роману Ч. Діккенса.

1.2. Повідомте учням тему уроку, епіграф, який є висловом Софокла: *«У світі багато великих сил, але сильнішого за людину немає в природі нічого»*. Попросіть учнів пояснити своє розуміння цієї думки.

1.3. Разом з учнями сформулюйте мету уроку. Запропонуйте їм визначити особисті цілі уроку, виходячи із риторичного питання: «Людина – особистість чи статистична одиниця?». Наголосіть, що в кінці заняття за бажанням вони зможуть висловити свої думки щодо досягнення поставлених завдань, аргументувавши їх прикладами з вивченого твору.

2. Основна частина

2.1. Запропонуйте учням з'ясувати значення слова «гуманізм», використавши словник уроку. Роздайте на кожну парту додаток 1. Скажіть, що на прочитання та обмін думками з сусідом по парті відводиться 5 хв.

Зверніться до класу з запитанням: – Чи можна назвати великим гуманістом Ч. Діккенса?

Попросіть учнів висловити свою думку, спираючись на приклади раніше вивчених творів Діккенса. (Наприклад, твір «Різдвяна пісня в прозі»).

2.2. Поставте класу відкриті запитання: – Чому Олівер Твіст виходить переможцем у творі, а його ворогів жорстоко й заслужено покарано?

Поясніть, що повернетесь до цього питання в кінці уроку і разом спробуєте дати відповідь. Запишіть питання на дошці.

2.3. Об'єднайте учнів у малі групи (по 2–4 особи). Роздайте додатки 2, 3. Поясніть, що, послугуючись текстами прочитаного роману, їм потрібно заповнити «Анкету героя» (додаток 2), а також, користуючись таблицею «Сюжетна лінія життя Олівера Твіста», складеною на попередніх уроках (додаток 3), визначити риси характеру, які є проявом його особистості, підтверджуючи свої висновки цитатами з тексту (10–12 хв).

Підсумок вправи проведіть, залучивши учнів до бесіди, використовуючи питання:

- Коли вперше Олівер виявив стійкість, жагу до життя?
- Як ставився герой до голоду, знущань і побоїв?
- З чим не змирився хлопець і проти чого несподівано запротестував, дав відсіч кривдникові?
- Які почуття переживав Олівер, коли злодії його викрали у містера Браунлоу?
- Що, крім добробуту, хороших умов життя, побачив і відкрив для себе Олівер Твіст, перебуваючи у місис Мейлі?

– Хто є другом, а хто ворогом Олівера Твіста? Кого з них більше?

– За що хлопчину люблять, а за що ненавидять?

– Чи легко залишатися собою серед такої кількості недоброзичливців?

– Що допомогло Оліверу вистояти?

Підведіть підсумок: Олівер своїми вчинками, життєвими принципами та переконаннями доводить, що він не «статистична одиниця», а особистість, яка може буди прикладом для багатьох людей.

2.4. Запропонуйте учням поміркувати над питанням: – Якими є провідні засоби індивідуалізації персонажів у романі Ч. Діккенса «Пригоди Олівера Твіста»?

Для цього запропонуйте їм скористатись підказкою. Роздайте групам допоміжний матеріал 5. Поставте завдання – з'єднати слова в логічній послідовності, відтворивши визначення з теорії літератури, та навести приклади з твору. Відповідають ті групи, які виконали завдання першими.

3. Підсумкова частина

3.1. Запропонуйте учням ознайомитись з висловлюваннями В. Шекспіра та Й.-В. Гете (додаток 5) і дати відповідь на питання:

– Яка думка була близькою Діккенсу?

– А чию точку зору поділяєте ви?

Після відповідей учнів спитайте, кому вони порадили б прочитати цей твір? Попросіть аргументувати.

3.2. Запропонуйте повернутись до питання, записаного на дошці, і висловити свою позицію, використавши метод «Прес».

3.3. Разом з учнями зробіть висновок, що віра Чарльза Діккенса в людину була безмежною. Він виробив навіть власну моральну філософію, одне з положень якої – твердження, що все може сприяти моральному вдосконаленню людини: і перемоги, і поразки, і злидні, і багатство, і любов, і дружба, і родинне щастя – так само, як їх відсутність та самотність. Щоправда, це може реалізуватися за наявності у неї морального інстинкту, вродженої схильності творити добро, уміння бути відкритою, вдячною світові за все, навіть за погане, готовності віддавати себе іншим. Письменник не сумнівався, що всі ці якості є в людини, і вони обов'язково мусять узяти гору над темними силами в людській душі.

Ось чому Олівер Твіст виходить переможцем у творі, а його ворогів жорстоко й заслужено покарано. І якщо десь там, у далекій туманній Англії, малий Олівер з гідністю носив це величне звання – Людина, то ж чи нам чинити інакше?!

3.4. Домашнє завдання: напишіть твір-роздум «Я порадив би прочитати роман Ч. Діккенса «Пригоди Олівера Твіста...»).

Додаток 1

Словничок уроку

Гуманізм – це система ідей і поглядів на людину як на найбільшу соціальну цінність, створення умов для її повноцінного життя і фізичного та духовного розвитку. Історія, проте, знає чимало кривавих періодів, коли людей масово і без суду розстрілювали, прикриваючись саме ідеалами гуманізму, та ще й «вищого ґатунку». В більшовицькій філософії сформувалося також поняття «нашого» та «їхнього» гуманізму. При цьому поняття «нашого», «соціалістичного гуманізму» увібрало в себе ненависть до інакдумства та культ сили, нібито потрібний для побудови «світлого майбутнього».

Стрижневими етичними ідеями сучасного гуманізму є:

- визнання гідності та незалежності особистості головною соціальною цінністю;
- свобода вибору людини (зокрема, слова і совісті, права на особисту думку і незалежне дослідження, право кожної особистості на власний спосіб життя).

У зв'язку з цим гуманістична етика схвалює: багатоманітність поглядів і цінностей; усвідомлення вільною людиною власної відповідальності й обов'язків щодо інших осіб і зовнішнього середовища; додержання принципу, згідно з яким кожна людина заслуговує на людське ставлення до себе; визнання давньої заповіді,

Методичні публікації

що наказує приймати до свого середовища чужих, поважаючи їх відмінності; визнання загальнолюдських моральних стандартів: правдивості й дотримання обіцянок, чесності й відвертості, доброзичливості й надійності, вірності й вдячності, неупередженості та справедливості, добросовісності та прагнення до співробітництва тощо; шанування таких чеснот, як здатність до творчості, самостійного вибору, мислення і поведінки, прагнення до максимальної реалізації талантів і здібностей, спрямованість на засвоєння раніше не відомих їй сфер діяльності; гармонійне поєднання етики і розуму; розуміння того, що будь-які людські цінності та моральні принципи найбільш відповідно можуть бути обґрунтовані завдяки рефлексії; за наявності суперечностей – пошук злагоди шляхом розумного діалогу.

Додаток 2

Анкета героя

<i>Ім'я</i>	
<i>Вік</i>	
<i>Батьки</i>	
<i>Освіта</i>	
<i>Зовнішність</i>	
<i>Заняття</i>	
<i>Характер</i>	

Додаток 3

Сюжетна лінія життя Олівера Твіста

Сюжетна основа	У робітному домі	У трунаря Саучербері	У кублі Фейґіна	У містера Браунлоу	У родині Мейлі	Зведений брат Монкс
Обставини життя Олівера	Діти дичавіли від голоду	Їжа, «що нею погребував би собака». Постіль мав серед трун під прилавком	«Люб'язний джентльмен» прийняв до гурту, навчав красти	Піклуються, довіряють	Пора безжурного щастя	Переслідує брата. Винен у тому, що Олівер не знає сім'ї
Ставлення до Олівера	Олівер усім осоружний. Його вважають негідником і злочинцем. Повільне конання від голоду	Хазяїн спочатку доброзичливий, інші – знущаються, ображають, б'ють	Хлопці доброзичливо кепкують з новачка. Фейґін обіцяє зробити з нього «велику людину», доведи до в'язниці	Співчуття до хворої дитини, прагнення допомогти, усиновлення	Чуйність до знедоленого, довіра, ніжність	Ненавість до брата, чужими руками штовхає його до в'язниці
Головна мета у стосунках з головним героєм	Власна вигода, прагнення позбутися непокійного хлопця	Мати зиск без витрат на харчі	Наживатися, зробивши з хлопця злодія	Навернути дитину до чесного життя, відновити справедливість	Врятувати хлопця від злочинців	Знищити брата і заволодіти спадщиною
Реакція Олівера	Радий втекти світ за очі з осоружного будинку	Розуміє людське горе. Повстав, коли зневажили матір. Подався шукати щастя	Спочатку сприймає все як гру, а збагнувши істину, хоче втекти від злочинців	Здавалося, що він потрапив до раю. Був глибоко вдячний за допомогу	Почуває себе радісним і спокійним. Серце сповнене любові до рятівників	Забув про вчинене зло, ділить спадщину порівну

Додаток 4

Філософські роздуми

«Людина – нерідко сама господар своєї долі» (В. Шекспір).

«Людина складається не тільки з природженого, але й з набутого» (Й.-В. Гете).

Додаток 5

Засоби індивідуалізації персонажів

У конвертах знаходиться текст, розрізаний на частини:

«Під індивідуалізацією розуміють надання змальованим у художньому творі образам своєрідних, неповторних рис. Загальним в образі персонажа є передусім усе загальнопоширене, притаманне групі подібних у якомусь аспекті (національному, соціальному, психічному, моральному тощо) осіб. Індивідуальне, натомість, іде від вроджених людських особливостей, набутих неповторних якостей, переплетіння вродженого, набутого та ситуативного. До основних засобів індивідуалізації персонажа зараховують: портрет, його вчинки, мову, пряму і непряму характеристики, ставлення до когось чи чогось та ін.»

Література

1. Граузе О. Лабораторна робота на уроках ЗЛ // Компетентність учителя ЗЛ: реалізація на уроці / О. Граузе ; упоряд. Н. Жданова, І. Жеміоніс, І. Кузьменчук. – К. : Шкільний світ, 2009. – 128 с. – (Б-ка «Шкільного світу»).
2. Богосвятська А. І. Методика компетентнісного викладання на уроках літератури / А. І. Богосвятська // Зарубіжна література в школах України. – 2012. – № 7–8. – С. 56–63.
3. Уроки з підприємницьким тлом : навч. матеріали / за заг. ред. Е. Бобінської, Р. Шияна, М. Товкало. – Варшава : Сова, 2014. – 400 с.